

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 11 Μαΐου 2024
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ

Α1.α.

α) Η ηθική αρετή έχει ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη έθος.

ΣΩΣΤΟ «ή δ' ήθικη ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους»

β) Ο ειδικός επιλέγει την αντικειμενική μεσότητα.

ΛΑΘΟΣ «Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.»

γ) Η αρετή είναι αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής.

ΣΩΣΤΟ «Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ... ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν.»

Α1.β.

αναφέρεται στον όρο «ἐξ ἔθους ἢ ἀπὸ τοῦ ἔθους»: Η λέξη «ήθικη» συνδέεται ετυμολογικά και σημασιολογικά με τη λέξη «έθος». «Έθος» είναι ο εθισμός, η

συνήθεια που προέρχεται από την επανάληψη. Αφού, λοιπόν, η «ήθικη» συνδέεται σημασιολογικά με το «ἔθος», αυτό σημαίνει ότι η ηθική, δηλαδή οι ηθικές αρετές, σχετίζονται με τον εθισμό, τη συνήθεια που προέρχεται από την επανάληψη μιας ηθικής ενέργειας. Ότι, όμως, σχετίζεται με τον εθισμό, τη συνήθεια και την επανάληψη είναι επίκτητο χαρακτηριστικό. Άρα, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως (αποδεικτέα θέση: «οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται»).

Β1. Το μέσον, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, μπορεί να καθοριστεί με βάση αντικειμενικά (αριθμητική ή αντικειμενική μεσότητα) και υποκειμενικά κριτήρια (ανθρώπινη ή υποκειμενική μεσότητα). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τους όρους *κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα*, *τοῦ πράγματος*, *κατὰ τὸ πρᾶγμα καὶ πρὸς ἡμᾶς* που αντιστοιχούν στους όρους **αντικειμενικός** (οι τρεις πρώτοι όροι) και **υποκειμενικός** (ο τέταρτος όρος), γιατί οι τελευταίοι δεν υπήρχαν στην εποχή του. Αυτό συμβαίνει πολύ συχνά στον επιστημονικό χώρο, γιατί, όταν οι επιστήμονες καταλήγουν σε καινοτόμα και καινούργια πορίσματα, δεν υπάρχουν πάντοτε οι αντίστοιχες λέξεις για να τα περιγράψουν.

α. Μέσον με βάση τα αντικειμενικά κριτήρια (κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, με κριτήριο τα ίδια τα πράγματα): το μέσο αυτό σχετίζεται με τα ίδια τα πράγματα. Είναι αυτό που ισαπέχει από τα δύο άκρα του πράγματος, από τὸ πλεῖον και τὸ ἔλαττον (τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων). Θεωρείται αντικειμενικό, γιατί απορρέει από τα δεδομένα της αριθμητικής, από επιστημονική δηλαδή γνώση, και γι' αυτό είναι ένα και το αυτό για το συγκεκριμένο μέγεθος και αποδεκτό από όλους (ὅπερ ἐστὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν).

β. Μέσον με βάση τα υποκειμενικά κριτήρια (πρὸς ἡμᾶς, με κριτήριο τον εαυτό μας): το μέσον αυτό δεν απορρέει από τα δεδομένα της αριθμητικής ούτε περισσεύει ούτε ελλείπει σε σχέση με αυτό που έχει ανάγκη ο καθένας (σε αυτό δεν υπάρχει ούτε κάποια υπερβολή ούτε κάποια ἔλλειψη) ούτε είναι ένα και ίδιο

για όλους (ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν) . Είναι σχετικό και υποκειμενικό , ο προσδιορισμός του εξαρτάται από τον ίδιο τον άνθρωπο και, επομένως , διαφέρει για τον καθένα . Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κάθε άνθρωπος θα συμπεριφέρεται ανεξέλεγκτα , θα κάνει ό,τι θέλει (σχετικισμός του ηθικού κώδικα) και ταυτόχρονα θα έχει βρει το υποκειμενικό μέσο . Η συμπεριφορά του, για να είναι σωστή και ισορροπημένη , θα πρέπει να καθορίζεται με γνώμονα τη λογική (σχετικότητα του ηθικού κώδικα) , και το μέτρο με αυτόν τον τρόπο θα σταθμίζει τις διάφορες καταστάσεις , τις ιδιαίτερες ανάγκες του, τα κοινωνικά πρέπει και θα παίρνει τις ορθές αποφάσεις που θα ταιριάζουν στον χαρακτήρα του και στις δυνατότητές του και θα τον οδηγήσουν στην απόκτηση των ηθικών αρετών . Συνεπώς, αυτό το είδος της μεσότητας σχετίζεται με την ηθική αρετή και την απόκτησή της.

B2. Από τη συγκριτική μελέτη του παράλληλου και του διδαγμένου κειμένου προκύπτει ότι Ισοκράτης και Αριστοτέλης εκφράζουν αντίθετες θέσεις για την αρετή.

Πιο συγκεκριμένα, στο απόσπασμα από τον «Αρεοπαγитικό» του, ο Ισοκράτης υποστηρίζει ότι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Αθήνας αποτελεί το ότι γεννά άνδρες «ξεχωριστούς στην ανδρεία και στην αρετή». Τεκμηριώνει τον ισχυρισμό του κάνοντας αναφορά στους πολέμους που διεξήγαγαν στο παρελθόν οι Αθηναίοι εναντίον των Αμαζόνων, των Θρακών, των Πελοποννησίων και των Περσών. Διακρίθηκαν, κατά τη γνώμη του, στα έργα της αρετής και κυρίως της ανδρείας, επειδή η ίδια η φύση τους προίκισε και τους έδωσε αυτή την υπεροχή («κρίθηκαν άξιοι του πρώτου βραβείου ανδρείας· από αυτά τίποτα δεν θα κατόρθωναν, αν δεν υπερείχαν πολύ ως προς τη φύση τους»). Επομένως, η αρετή των Αθηναίων είναι έμφυτη και αποτέλεσμα της καταγωγής τους από την αττική γη.

Αντίθετα, ο Αριστοτέλης στα «Ηθικά Νικομάχεια» αποσυνδέει την αρετή από την φύση του ανθρώπου, καθώς την θεωρεί αποτέλεσμα της επανάληψης ενάρετων πράξεων-εθισμού («ἐξ ἔθους περιγίνεται»), δηλαδή ατομικής προσπάθειας. Απορρίπτοντας την παλιά αριστοκρατική διδασκαλία ότι η αρετή είναι δώρο της φύσης, πιστεύει πως όλοι οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να γίνουν ενάρετοι μέσα από την επαναλαμβανόμενη και επίμονη άσκηση στα έργα της αρετής. Για να τεκμηριώσει τη θέση του, επισημαίνει την ετυμολογική συγγένεια των λέξεων «ήθος» και «έθος» («ἄθεν καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους»), η οποία, κατά τη γνώμη του, είναι και σημασιολογική. Επιδιώκει, με άλλα λόγια, να υπογραμμίσει ότι, για να αποκτήσει ο άνθρωπος την ηθική αρετή, είναι ανάγκη να ασκείται με σταθερότητα και υπομονή σε ενάρετες πράξεις. Καταλήγει έτσι στο συμπέρασμα: «οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται».

B3. 1. σύγκλιση 2. κατάκλιση 3. ἐγκλιση 4. υπόκλιση 5. απόκλιση

B4. 1-α 2-α 3-α 4-γ 5-β

Γ1. Στη συνέχεια, ο Θηραμένης επιστρέφει από τη Σπάρτη. Καθώς τον προσέγγιζαν κάποιοι και από τους στρατηγούς και από τους ταξίαρχους, μεταξύ των οποίων ήταν ο Στρομβιχίδης και ο Διονυσόδωρος, και κάποιοι άλλοι από τους πολίτες που διέκειντο ευνοϊκά προς εσάς, καθώς τουλάχιστον δήλωσαν αργότερα, άρχισαν να αγανακτούν σφοδρά. Διότι ήρθε με μια ειρήνη τέτοια, που εμείς τη συνειδητοποιήσαμε, αφού τη μάθαμε στην πράξη. Πράγματι, πολλούς και εξαιρετικούς από τους πολίτες χάσαμε, μάλιστα και οι ίδιοι από τους τριάκοντα εξοριστήκαμε. Διότι σε αυτή προβλεπόταν, αντί του να γκρεμιστούν δέκα στάδια από τα μακρά τείχη, να ισοπεδωθούν σε όλο τους το μήκος και, αντί του να

εξευρεθεί κάποιο άλλο αγαθό για την πόλη, και τα πλοία να παραδώσουν στους Σπαρτιάτες και το περιμετρικά του Πειραιά τείχος να κατεδαφίσουν.

Γ2. Όταν ο Θηραμένης έφερε από τη Σπάρτη την προτεινόμενη συνθήκη ειρήνης, αρκετοί διακεκριμένοι και γνωστοί για το δημοκρατικό τους φρόνημα Αθηναίοι εναντιώθηκαν εξ αρχής σε αυτήν. Οι λόγοι ήταν αρκετοί και ποικίλοι. Αφενός η συνθήκη ήταν καταστροφική από αμυντική άποψη, διότι επέβαλλε την κατεδάφιση των Μακρών Τειχών σε όλο το μήκος τους (*ἐνήν γὰρ... ὄλα τὰ μακρὰ τείχη διασκάψαι*) και του περιτειχίσματος του Πειραιά (*καὶ τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ τείχος περιελεῖν*), του επιλείου της Αθήνας. Αυτό σήμαινε πλήρη αδυναμία της Αθήνας να αντισταθεί σε οποιαδήποτε εχθρική επιβουλή. Αφετέρου, οι Σπαρτιάτες απαιτούσαν και την παράδοση του αθηναϊκού στόλου στους ίδιους (*τάς τε ναῦς παραδοῦναι τοῖς Λακεδαιμονίοις*), ενέργεια που θα αποτελούσε και ηθικό πλήγμα για τη μέχρι πρότινος θαλασσοκράτειρα Αθήνα. Ήταν, συνεπώς, φανερό η πρόθεση των νικητῶν να ταπεινώσουν την Αθήνα και ὄχι απλῶς να την τιμωρήσουν ἢ να την αποδυναμώσουν. Ωστόσο, το ισχυρότερο κίνητρο της εναντίωσής τους ἦταν πολιτικό. Ὦντας ἔμπειροι πολιτικοί, διέβλεψαν ὡς κύρια πρόθεση των Σπαρτιατῶν να απονευρώσουν την αθηναϊκή δημοκρατία (*τῶ δ' ἔργῳ τὴν δημοκρατίαν καταλυομένην*) και αυτό ἦταν που κυρίως θεώρησαν ὅτι δεν ἔπρεπε να το επιτρέψουν. Ο αθηναϊκός λαός, παρά τη συντριβή του στον Πελοποννησιακό πόλεμο, θεωρούσε αδιανόητη εξέλιξη την κατάλυση της δημοκρατίας, ἦταν ἡ “κόκκινη γραμμὴ” του. Συνεπώς, υπήρχαν πολλοί και σοβαροὶ λόγοι που τους οδήγησαν σε αὐτὴν τὴν ἀπόρριψη.

Γ3.

ἄφιξο, τινά/ ἄττα, δηλοῖ, τείχεσι, περιέλοινο, ὧ ἄνερ Ἀθηναῖε, πλείονες/πλείους, καταλυθέν, νομιῶ.

Γ4α.

- τῶν πολιτῶν : γενική διαιρετική , ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο “πολλούς”
- ὑπὸ τῶν τριάκοντα : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο ρήμα παθητικής διάθεσης “ἐξηλάθημεν”
- τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου (εκφράζει το “γύρω από”) σε θέση ομοιόπτωτου επιθετικού προσδιορισμού στο “τείχος”, λόγω επιθετοποίησής από το οριστικό άρθρο “τό”.
- γενέσθαι : ἀναρθρο τελικό απαρέμφατο, ως αντικείμενο στο απαρέμφατο “ἐπιτρέψειν”

Γ4β.

Ὁ κατήγορος ἔφη ἔλθειν (ἐκείνον/Θηραμένη) φέροντα εἰρήνην τοιαύτην, ἣν αὐτοὶ ἔργῳ μαθόντες γνοίησαν.

Γ4γ.

Πρόκειται για δευτερεύουσα ονοματική αναφορική πρόταση, εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία “ῶν” , εκφέρεται με οριστική ἐγκλιση “ἦν” που δηλώνει πραγματικό γεγονός και λειτουργεί ως ονοματικός προσδιορισμός-επεξήγηση στα ουσιαστικά “στρατηγῶν” και “ταξιάρχων”.